כד הקמח — שלום

דרכיה דרכי נועם וכל נתיבותיה שלום (משלי ג׳:י״ז). פסוק זה בא ללמד כי יסוד התורה כלה ועיקרה שלום, וכן מצינו עיקר בריאתו של עולם הוא השלום (חולין פ״ג דף ס) ומזה דרשו רז״ל כל מעשה בראשית לדעתן נבראו לצביונם נבראו שנאמר (בראשית ב) וכל צבאם. ודבר ידוע כי שמים נבראו תחלה נקראו שמים לפי שהם אש ומים והנה הם שני הפכים לא יתכן זווגם והתחברותם כי אם ע״י השלום הוא שכתוב (איוב כ״ה:ב׳) עושה שלום במרומיו, ומלת במרומיו כוללת ב׳ דברים, הא׳ במרומיו ממש כלומר בעצם השמים שהם שוים עצומים בענין שלא יהיה להם קיום אלא ע״י שעושה בהם שלום. והשני במרומיו במלאכיו שבמרומיו שהוא עושה שלום ביניהם, וזהו שדרשו ז״ל המשל ופחד עמו עושה שלום במרומיו. המשל זה מיכאל. ופחד זה גבריאל. מיכאל ממים וגבריאל מאש והקב״ה עושה שלום ביניהם. וענין הכתוב כפשוטו הוא שהיה איוב מתלונן על צערו שהיה לו שלא כדין לפי דעתו והיה סבור שבא לו דרך מקרה כפי מערכת הכוכבים לא בהשגחת משגיח, ולכך השיבו בלדד ואמר המשל ופחד עמו וגו׳. כלומר הממשלה והפחד עם הש״י כי מצד ממשלתו הגדולה הכל מתפחדים ממנו והוא עושה שלום במרומיו, והרעות הבאות על בני האדם הם בעצמם הגורמים כי אין למעלה רק שלום הן במרומיו כלומר בעצם השמים הן במלאכים שבהם שבכלם הוא עושה שלום. ולכך הזכיר אחריו (שם) היש מספר לגדודיו כלומר שעושה ביניהם שלום וכן אמרו אין דבר רע יורד מלמעלה, ובמדרש שיר השירים רבה שיר השירים אשר לשלמה צאנה וראינה בנות ציון במלך שלמה במלך שהשלום שלו. במלך שלמה במלך שהשלים מעשיו לבריות כיצד השלים האש לאברהם אבינו השלים החרב ליצחק השלים המלאך ליעקב. דבר אחר במלך שלמה שעשה שלום בין בריותיו. תני רבי שמעון בן יוחאי הרקיע של שלג והחיות של אש. הרקיע של שלג שנא׳ (יחזקאל א׳:כ״ב) ודמות על ראשי החי׳ רקיע וגו׳. מיכאל של שלג וגבריאל של אש ולא זה מכבה לזה ולא זה מזיק לזה. והחיות של אש, שנאמר (שם) מראיהן כגחלי אש וכתיב (שם) והחיות רצוא ושוב. ולא מכבה זה לזה ולא זה מזיק לזה. אמר רבי אבין לא סוף דבר בין מלאך למלאך אלא אפי׳ בין מלאך אחד שחציו שלג וחציו אש הקב״ה עושה שלום ביניהם, א״ר יוחנן כתיב עושה שלום במרומיו הרקיע של מים והככבים של אש ואין מזיקין זה לזה. מעולם לא ראתה חמה פגימתה של לבנה. ועוד שם בא וראה כמה גדול כח השלום ישראל עובדי ע״ז והם נעשין חבורה אחת אין מדת הדין פוגעת בהם שנא׳ (הושע ד׳:י״ז) חבור עצבים אפרים הנח לו, גדול הוא השלום שאין חותם ברכת כהנים אלא בשלום שנא׳ (במדבר ו׳:כ״ו) וישם לך שלום, גדול הוא השלום שהרי נכתבו בתורה דברים שלא היו מפני השלום הוא שכתוב (בראשית נ׳:ט״ז-י״ז) אביך צוה לפני מותו כה תאמרו ליוסף וגו׳ ומעולם לא צוה יעקב דבר זה אלא מעצמן אמרו. ראה כמה גדול כח השלום שהרי אפי׳ המלאך שינה דבורו מפני השלום שנא׳ (שם יח) למה זה צחקה שרה וגו׳ ואני זקנתי והיא אמרה ואדוני זקן והמלאך שינה ואמר ואני זקנתי. וכל כך למה מפני השלום. מעולם לא ראתה חמה פגימתה של לבנה למה מפני דרכי שלום שנא" המשל ופחד עמו וגו׳. ואמר רבי לוי המזלות הללו שהם מהלכין ברקיע אין אחד מהן רואה מה שלפניו אלא מה שלאחריו כאדם שעולה בסולם לאחריו שיהא כל מזל ומזל אומר אני ראשון הוי אומר עושה שלום במרומיו ע״כ. הקב״ה נקרא שלום שנא׳ (שופטים ו׳:כ״ד) ויקרא לו ה׳ שלום. וכתיב שיר השירים אשר לשלמה. בחר בישראל יותר משבעים אומות וקראם שולמית, הוא שדרשו ז״ל (שיר השירים) שובי שובי השולמית אומה ששלום העולמים דר בתוכה ונתן להם את תורתו שכלה שלום שנאמר (משלי ג׳:י״ז) דרכיה דרכי נועם וגו׳. כל מצותיה של תורה הן שלום לגוף ולנפש. שלום לגוף הוא שכתוב (שמות ט״ו:כ״ו) ויאמר אם שמוע תשמע בקול ה׳ אלהיך וגו׳ כי אני ה׳ רופאך. שלום לנפש מצד קיום המצות תשוב הנפש שלמה וטהורה לשרשה, שנאמר (תהילים י״ט:ח׳) תורת ה׳ תמימה משיבת נפש ותהיה מדת השלום שואפת אותה, ומזה דרשו רז״ל כשהצדיקים יוצאין מן העולם מלאכי השרת יוצאין לקראתם ואומרי׳ יבוא שלום. וכשהרשעים נפטרין מן העולם מלאכי זעם יוצאין לקראתן ואומרין (ישעיהו מ״ח:כ״ב) אין שלום אמר ה׳ לרשעים:

גדולה מדת השלום שכל המצות כולן נחתמות בשלום והשלום חתימת הכל, ועל כן תקנו לנו רבותינו חתימת התפלה בשלום המברך את עמו ישראל בשלום. וכן אמרו במסכת מגילה (פ״ב דף יח) ברכה להקב״ה שלום הוא שנא׳ (תהילים כ״ט:י״א) ה׳ עוז לעמו יתן וגו׳. וכן מצינו הקרבנות כלן חותמים בשלום שנא׳ (ויקרא ז׳:ל״ז) זאת התורה לעולה ולמנחה בשלום שנא׳ (ויקרא ז׳:ל״ז) זאת התורה לעולה ולמנחה וגו׳ ולזבח השלמים. הרי כל הקרבנות חתומים בשלמים ואמרו רז״ל למה נקרא שמן שלמים שמטילים שלום בעולם. וכן שלמה חתם ספר שיר השירים בשלום שנאמר (שיר השירים ח׳:י׳) אז הייתי בעיניו כמוצאת שלום. הא למדת שהשלום קיום העולם:

ובויקרא רבה חזקיה אמר תרתי בר קפרא אמר אמר תלת. חזקיה אמר תרתי גדול הוא השלום שבכל המצות כתיב כי תראה כי תפגע כי יקרא אם באת מצוה לידך אתה זקוק לעשותה ברם הכא (תהילים ל״ד:ט״ו) בקש שלום ורדפהו בקשהו במקומך ורדפהו במקום אחר. גדול הוא השלום שבכל המסעות כתיב ויסעו ויחנו נוסעים במחלוקת וחונים במחלוקת כיון שבאו כלם להר סיני נעשו שם חנייה אחת הה״ד (שמות י״ט:ב׳) ויחן שם ישראל נגד ההר אמר הקב״ה הרי שעה שאני נותן להם תורה. בר קפרא אמר ג׳. אמר גדול הוא השלום שדברו הכתובים דברי בדאי כדי להטיל שלום בין אברהם לשרה שנא׳ (בראשית י״ח:י״ג) ואדוני זקן וכתיב ואני זקנתי. ד״א גדול הוא השלום שדברו הנביאים דברי הבאי כדי להטיל שלום בין מנוח לאשתו הה״ד (שופטים י״ג:ג׳) הנה נא את עקרה ולא ילדת אבל למנוח לא אמר כן אלא (שם) מכל אשר אמרתי אל האשה תשמר מכל מקום סממנין היא צריכה, ד״א גדול הוא השלום מה אם העליונים שאין בהם לא קנאה ולא שנאה ולא מחלוקת ולא עין רעה צריכין שלום שנא׳ עושה שלום במרומיו התחתונים שיש בהן כל אלו על אחת כמה וכמה. תני רבי ישמעאל גדול הוא השלום שהשם הנכתב בקדושה הוא נמחה על המים כדי להטיל שלום בין איש לאשתו. ר׳ מאיר הוה יתיב ודריש בלילי שבתות הות תמן חדא איתתא יתיבא ושמעא ליה בבי מדרשיה והיתה ממתנת עד דיחסיל מאי דדריש אזלת לביתה אשכחת בוצינא טפי אמר לה בעלה אן הוית אמרה ליה אנא יתיבא ושמעה דרוש אמר לה בכן וכן לית את עלית להכא עד דתיזיל ותירוק באנפי דרושא, יתבין שבתא קדמיתא תנינא ותליתא אמרין לה מגוראתה כדו אתון צהיבין אימי אנן עיילן עמך לדרושא כיון דחמא יתהון רבי מאיר צפה ברוח הקידש אמר להו אית מינייכו אתתא דחכימא למילחש עינא אמרין לה מגיראתא כדו את אזלת ירקת באנפא ומשתריא לבעליך כיון דיתבא קמיה אבדילת מיניה אמרי ליה לית אנא חכימא למילחש עינא אמר לה רוקי באנפאי שבע זמנין. אמר לה זילי אמרי לבעליך את אמרת חדא זימנא

אנא רקית שבעה זמנין, אמרו לו תלמידיו רבינו כך מבזין את התורה לא הוה לך למימר לחד מינן למילחש לך אמר להו דיו למאיר שיהא שוה לקונו דתני רבי ישמעאל גדול הוא השלום שהשם הנכתב בקדושה אמר הקב"ה ימחה על המים כדי להטיל שלום בין איש לאשתו. א"ר שמעון בן חלפתא גדול הוא השלום שכשברא הקב"ה עולמו עשה שלום בין העליונים והתחתונים ביום ראשון ברא מן העליונים ומן התחתונים הה"ד בראשית ברא אלהים את השמים ואת הארץ. ביום שני ברא מן העליונים שנאמר (בראשית א':ו') יהי רקיע בתוך המים. ביום ג' ברא מן התחתונים שנא' (שם) יקוו המים. ביום ד' מן העליונים (שם) יהי מארת. ביום ה' מן התחתונים (שם) ישרצו המים. בששי בא לבראת אדם אמר אם אני בורא אותו מן העליונים הרי העליונים רבים על התחתונים בריה אחת אם אני בורא אותו מן התחתונים הרי התחתונים רבים על העליונים בריה אחת מה עשה בראו מן העליונים והתחתונים הה"ד (שם ב) וייצר ה' אלהים את האדם וגו'. ע"כ במדרש ויקרא בענין קרבן שלמים:

ובמדבר סיני רבה (הושע ב) והיה מספר בני ישראל כחול הים מה דרכו של חול אדם מכניסו לאור ומוציא אותו שלם ועושין כלי זכוכית כך ישראל נכנסין לאור ויוצאין חיים שנא' (דניאל ג) עבדוהי די אלהא עילאה פוקו ואתו, ואף לעתיד לבוא הם נכנסין לגיהנם ועכו"ם נכנסין לגיהנם אלו נכנסין לתוכה ואובדין וישראל יוצאין מתוכה בשלום שנא' (ישעיה מג) כי תלך במו אש לא תכוה וגו' כי אני ה' אלהיך מחזיק בימינך האומר לך אל תירא אני עזרתיך, לכך משלם בחול ולעתיד לבא משלם בככבים מה הככבים מזהירין בכל הרקיע כך הם מזהירין לעתיד לבא שנאמר (דניאל יב) והמשכילים יזהירו וגו'. ולמה נמשלו כככבים ולא כחמה ולבנה אלא אברהם נמשל לחמה ויצחק ללבנה ויעקב לככבים לעתיד לבא החמה והלבנה בושים שנאמר (ישעיה כד) וחפרה הלבנה ובושה החמה והככבים אינם בושים כך אברהם ויצחק פניהם מתכרכמות לעתיד לבא בשביל בניהם, אברהם בשביל ישמעאל ובני קטורה. יצחק בשביל עשו ואלופיו. הכוכבים אין להם בושה כך יעקב אין לו בושה שנא' (ישעיה כט) לא עתה יבוש יעקב וגו' שכולם צדיקים שנאמר (שיר ד) כלך יפה רעיתי ומום אין בך. מה הככבים חולקין כבוד זה לזה ושלום ביניהם שנאמר עושה שלום במרומיו כך הצדיקים אוהבין זה לזה. גדול השלום שהוא שקול כנגד הכל שנאמר (ישעיה מה) עושה שלום ובורא רע. גדול השלום שניתן לענוים שנא' (תהלים לז) וענוים יירשו ארץ וגו'. גדול השלום שניתן לאוהבי תורה שנאמר (שם קיט) שלום רב לאוהבי תורתך וגו'. גדול השלום שניתן ללומדי תורה שנא' (ישעיה כד) וכל בניך למודי ה' וגו'. גדול השלום שניתן לעושי צדקה שנא' (שם לב) והיה מעשה הצדקה שלום. ע"כ במדבר סיני רבה:

ודבר ידוע כי שלום העיר וההנהגה שבה הכל לפי המנהיגים, שכן דרשו ז"ל הכל הולך אחר הרועה שהרי משה זכה וזיכה את הרבים ירבעם בן נבט חטא והחטיא את הרבים, הכל הולך אחר הרועה ובזמן שאין הרועים נוהגין כשורה רבו המחלוקת בין בני העיר וכלם מפוזרים כצאן שאין להם רועה, וכן הזכיר ירמיה (י) כי נבערו הרועים את ה' לא דרשו וגו' והרועים ההם היו יהויקים וצדקיהו שהיו מלכים שכן המלך יקרא רועה. וכן תרגם יונתן ארי אתטפישו מלכיא, ואמר לא השכילו כלומר לא הצליחו במלכותם כמו (שמואל א י"ח:י"ד) ויהי דוד בכל דרכיו משכיל. ויהויקים וצדקיהו מפני שלא דרשו את ה' כמו יאשיהו על כן לא הצליחו במלכותם כמו שהצליח הוא וכל מרעיתם הם הצאן והם ישראל שנפוצו בגלות לפי שהרועים לא היו כדאי וכן כתיב (זכריה י:ג') על הרועים חרה אפי וגו', והנה ראינו כי בעבור שירבה השלום צוו החכמים שיהיה האדם זריז בנתינת שלום לחבירו מפני שעם נתינת שלום תגדל החברה ותרבה האהבה בין החברים, והיה חכם מחכמי התלמוד משתבח ואומר מימי לא הקדימני אדם בשלום ואפילו גוי בשוק, ואמרו בברכות פ"ק (דף ו ב) כל הרגיל ליתן שלום לחבירו ויום אחד לא נתן לו עובר משום (ישעיהו ג':י"ד) גזלת העני בבתיכם כלומר גזלת העניים:

בא וראה כמה גדול כח נתינת השלום שהרי התירו רבותינו להזכיר בו את השם שכן כתוב בבועז (רות ב':ד') ויאמר לקוצרים ה' עמכם וכן אמר המלאך לגדעון (שופטים ו':י"ב) ה' עמך גבור החיל, וכל זה מוסר ודרך ארץ שהתורה תצוה בכך כדי להרבות האהבה והחברה בישראל, וגדולה מזו מצינו שאסור להפסיק ולשיח בקריאת שמע וברכותיה בין הפרקים אבל בענין נתינת שלום למי שהוא חייב לכבדו כגון אביו או רבו או גדול ממנו התירו לשאול שלום בין הפרקים, והוא שאמר (ברכות פ"ב דף יג) ר' יהודה אומר בפרקים שואל מפני הכבוד ומשיב שלום לכל אדם, וזה ממוסר התורה שיתחייב אדם לכבד מי שגדול ממנו או מי שהוא חייב בכבודו כיון שאהובה מדת השלום:

צריך אדם ליזהר מן המחלוקת ולהתרחק מאותן ששונאים השלום שעליהם אמר ישעיה (ישעיהו נ"ט:ט') דרך שלום לא ידעו וכתיב אחריו על כן רחק משפט ממנו ולא תשיגנו צדקה וגו', ומן הידוע כי המלכיות והמדינות אינם נחרבות אלא בשביל המחלוקת והפורעניות שהם משפטי הש"י והן תהום רבה אינן באין אלא בעון המחלוקת שכן מצינו במחלקותו של קרח שנעשו בהם שפטים גדולים שבלעה אותם הארץ ונשרפו מאתים וחמשים איש ועוד מתו במגפה ארבעה עשר אלף וז' מאות מלבד המתים על דבר קרח וכל זה בשביל המחלוקת שאין ב"ד של מטה מענישין עד שיהא בן שלש עשרה שנה ולא ב"ד של מעלה עד שיהא בן כ' שנה ובשביל המחלוקת אבדו אפי' יונקי שדים שנאמר (במדבר יז) ובניהם ונשיהם וטפם, דרשו רז"ל ארבעה נקראו רשעים המרים יד על חבירו אע"פ שלא הכהו נקרא רשע שנא' (שמות ב':י"ג) ויאמר לרשע למה תכה רעך למה הכית לא נאמר אלא למה תכה, והלוה ואינו משלם שנאמר (תהילים ל"ז:כ"א) לוה רשע ולא ישלם. ומי שיש בו עזות פנים שנא' (משלי כ"א:כ"ט) העז איש רשע בפניו. ומי שהוא בעל מחלוקת שנא' (במדבר ט"ז:כ"ו) סורו נא מעל אהלי האנשים הרשעים. ושניהם היו עזי פנים דתן ואבירם ובעלי מחלוקת ולשון מחלוקת באותיותיו נדרש כן. מ. מכה. ח. ארון. ל. לקות. ק. קללה. ת. תכלית. שמביא כלייה על העיר: ובמדרש תנחומא פרשת צו גדול הוא השלום שאפילו היו ישראל עובדי ע"ז והם נעשין חבורה אחת אין מדת הדין פוגעת בהם שנא' (הושע ד':י"ז) חבור עצבים אפרים הנח לו. גדול הוא השלום שאין חותם הברכות אלא שלום שנא' (במדבר ו':כ"ו) וישם לך שלום. גדול הוא השלום שהרי נכתבו בתורה דברים שלא היו מפני השלום הוא שנא' (בראשית נ':ט"ז) אביך צוה וגו' ומעולם לא צוה יעקב אלא מעצמם אמרו. ראה כמה גדול כח השלום שהרי המלאך שינה דבורו מפני השלום שנא' ואני זקנתי וכל כך למה מפני השלום, ולעתיד לבא כשיחזיר הקב"ה הגליות בירושלים בשלום הוא מחזירן שנאמר (תהילים קכ"ב:ו') שאלו שלום ירושלים וכתיב (ישעיהו ס"ו:י"ב) הנני נוטה אליה כנהר שלום. ובמסכת מגילה (פ"ב דף יח) ברכה דהקב"ה שלום הוא שנאמר (תהילים כ"ט:י"א) ה' עוז לעמו יתן ה' יברך את עמו בשלום: